

MARCIN GRONOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Prawa i Administracji

e-mail: marcin.gronowski7@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6052-5832

EMIL PLEWA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Prawa i Administracji

e-mail: eplewa.wew@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5303-4843

DOI: 10.14746/cph.2023.1.11

Postawy wobec prawa i poglądy polityczne studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*

Wstęp

Inspiracją do ankietyzacji były badania przeprowadzone na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1996–1997¹. Postawy wobec prawa oraz poglądy polityczne studentów wydziałów prawa i administracji, ujmowane zarówno łącznie, jak i każde z osobna, stanowią istotny element, który powinien być brany pod uwagę w procesie kształtowania programów studiów oraz programów kształcenia aplikantów zawodów prawniczych. Wynika to co najmniej z dwóch przyczyn: po pierwsze, z nieustannie zachodzących przemian społecznych, politycznych, ekonomicznych i prawnych, w których uczestniczą prawnicy i bez któ-

---

* Autorzy składają serdeczne podziękowania Dziekanowi WPiA UAM oraz osobom prowadzącym zajęcia za możliwość przeprowadzenia ankiet.

¹ L. Klimkiewicz, M. Rogala, *Postawy prawne i poglądy polityczne studentów Wydziału Prawa i Administracji UW, „Palestra”* 1997, nr 7–8, s. 53–62.

rych przemiany te nie mogłyby się dokonać z uwagi na niemożność przeprowadzenia procesu tworzenia prawa²; po drugie, ze stosowania prawa. Postawy wobec prawa (jako element świadomości prawnej) oraz poglądy polityczne to formy świadomości społecznej³, która przesądza o tym, czy istniejące prawo będzie traktowane instrumentalnie, czy zgodnie ze swoim celem. Autorzy mają więc nadzieję, że prezentowane opracowanie posłuży jako materiał do dalszych analiz oraz wyciągania wniosków w kwestii podnoszenia świadomości prawnej.

Niniejszy tekst stanowi sprawozdanie z badań ankietowych przeprowadzonych na grupie studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w grudniu 2022 r. W okresie przeprowadzania badań na WPiA UAM studiowało 3755 studentów i studentek⁴. W badaniach wzięli udział studenci wszystkich kierunków⁵, stopni, trybów i lat z wyjątkiem studentów kierunku European Legal Studies, gdyż znaczącą ich grupę stanowią studenci zagraniczni, którzy nie biorą aktywnego udziału w polskim życiu politycznym, oraz studentów kierunku prawo prowadzonego w Collegium Polonicum w Słubicach. W badaniach posłużono się anonimowym, jednorazowym, audytoryjnym, nadzorowanym kwestionariuszem ankietowym z pytaniami zamkniętymi. Próba badawcza wyniosła 1178 osób (w tym 771 studentów studiów stacjonarnych i 407 studentów studiów niestacjonarnych) co stanowi 33,35% populacji (38,78% studentów stacjonarnych i 26,36% studentów niestacjonarnych). Ponadto każda z badanych grup⁶ liczyła co najmniej 30 osób.

Wyniki odzwierciedlają poglądy studentów na czas przeprowadzenia ankiet, tj. grudzień 2022 r., i nie uwzględniają późniejszych wydarzeń politycznych, które mogłyby mieć istotny wpływ na preferencje respondentów, np. wspólna lista wyborcza PSL i Polska 2050. W opracowaniu podane wyniki procentowe zaokrąglono do pełnych wartości. Wykresy przygotowano w programie Microsoft Excel.

1. Postawy wobec prawa studentów WPiA UAM

Jednym z podstawowych celów badania było ustalenie, jaką postawę wobec prawa przyjmują studenci WPiA UAM. W formularzu ankiety podano do wyboru trzy podstawowe nastawienia: konformizm, oportunistyczny i legalizm⁷. Ponadto przy każdej

² E. Łojko, *O roli zawodów prawniczych w dzisiejszym społeczeństwie*, „Palestra” 1997, nr 3–4, s. 52.

³ M. Borucka-Arctowa, *Świadomość prawna społeczeństwa polskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1980, nr 42, z. 1, s. 153.

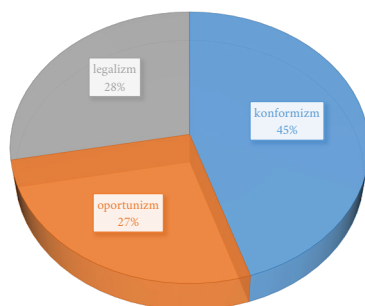
⁴ W tym 96 studentów kierunku European Legal Studies i 127 studentów kierunku prawo prowadzonych w Collegium Polonicum w Słubicach, nieobjętych badaniem – łącznie 223 studentów nieobjętych badaniem, a 3532 objętych badaniem.

⁵ Są to: prawo, administracja, prawo europejskie, zarządzanie i prawo w biznesie oraz kierunek prawo-ekonomiczny, który prowadzony jest wraz z Uniwersytetem Ekonomicznym w Poznaniu.

⁶ Przez „grupę” autorzy rozumieją jeden rocznik danego kierunku na danym stopniu i trybie.

⁷ S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2003, s. 128–129.

Wykres 1. Deklarowane postawy wobec prawa przez studentów WPiA UAM

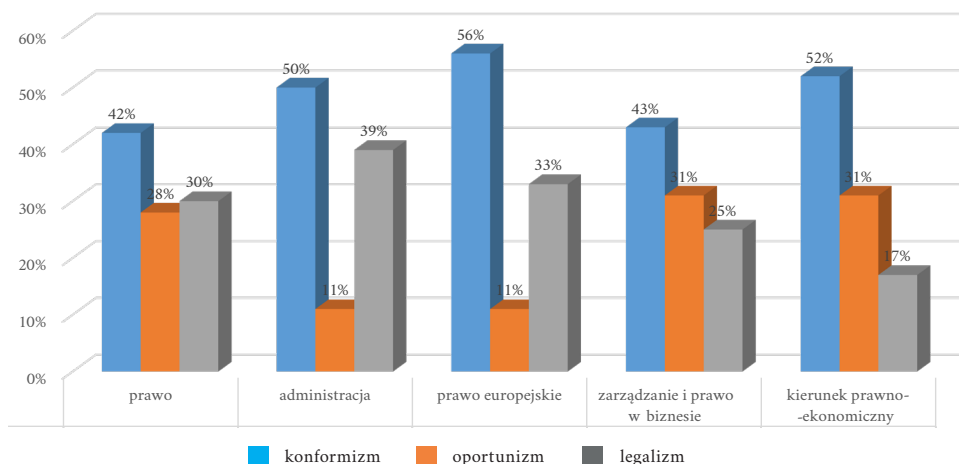

Źródło: opracowanie własne.

odpowiedzi, celem zminimalizowania zakresu błędu, zamieszczono wyjaśnienie, czym charakteryzuje się dana postawa.

Wyniki w całej grupie badawczej są jednak niereprezentatywne w stosunku do poszczególnych kierunków studiów, pomiędzy którymi rozkład odpowiedzi jest różny.

Wykres 2. Deklarowane postawy wobec prawa przez studentów poszczególnych kierunków

Źródło: opracowanie własne.

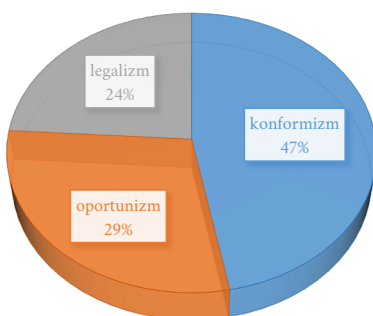
Na każdym kierunku studiów postawa konformistyczna jest postawą dominującą i w przypadku 3 z 5 kierunków studiów deklaruje ją co najmniej 50% ankietowanych. W przypadku pozostałych kierunków jest to 42% – prawo, 43% – zarządzanie i prawo w biznesie. Na kierunkach ekonomicznych odsetek zadeklarowanych oportunistów

jest największy i wynosi po 31%. Równocześnie kierunki ekonomiczne charakteryzują się najmniejszym udziałem legalistów. Wysoki udział osób deklarujących postawę oportunistyczną jest także w grupie studentów prawa – 28%, a najmniejszy wśród studentów administracji i prawa europejskiego – 11%. Jednocześnie w tej grupie studentów odnotowano najwięcej postaw legalistycznych, odpowiednio: 39% – administracja i 33% – prawo europejskie, co w przypadku studentów administracji jako grupy, z której w dużej mierze będą rekrutować się urzędnicy, napawa optymizmem.

2. Studenci o sobie nawzajem

Drugie pytanie dotyczyło opinii studentów na temat postawy wobec prawa przyjmowanej przez innych studentów WPiA UAM.

Wykres 3. Opinia studentów WPiA UAM o postawach prawnych przyjmowanych przez innych studentów WPiA UAM

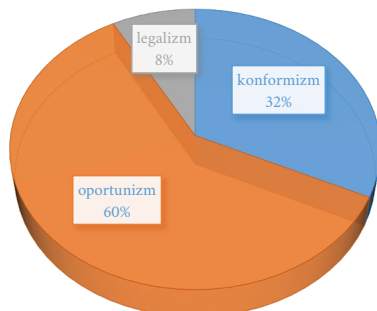
Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi w zasadzie pokrywają się z odpowiedziami na wcześniejsze pytanie, a różnice między pierwszym a drugim pytaniem wynoszą od 1 do 2 p.p. Analiza odpowiedzi w ramach poszczególnych kierunków studiów także dała wyniki podobne do wcześniejszego pytania, z tym że różnice między odpowiedziami w pierwszym i drugim pytaniu wynoszą od 0 do 4 p.p. Wynika z tego, że studenci danego kierunku są raczej skłonni postrzegać studentów innych kierunków studiów przez pryzmat własnego kierunku.

3. Studenci o reszcie społeczeństwa

Trzecie pytanie dotyczyło postaw wobec prawa reszty społeczeństwa. Studenci mieli wyrazić opinię na temat tego, jaką postawę przyjmuje większość mieszkańców Polski.

Wykres 4. Opinia studentów WPiA UAM o postawach prawnych przyjmowanych przez resztę społeczeństwa

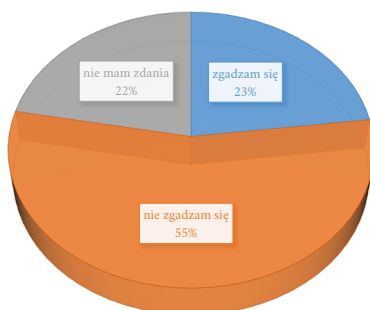
Źródło: opracowanie własne.

Studenci WPiA UAM mają skłonność do postrzegania siebie i siebie nawzajem jako „lepszych” od reszty społeczeństwa. Według nich tylko 8% mieszkańców Polski jest skłonna zawsze przestrzegać prawa, 32% przestrzega norm akceptowanych przez środowisko, z którym się utożsamia, natomiast aż 60% obywateli realizuje normy prawne tylko w sytuacji, gdy jest to dla nich korzystne.

4. Narzucanie moralności przez większość

Czwarte pytanie dotyczyło tego, czy państwo powinno zakazać rzeczy, które są sprzeczne z moralnością większości obywateli.

Wykres 5. Stosunek studentów WPiA UAM do narzucania przez władzę publiczną moralności podzielanej przez większość obywateli

Źródło: opracowanie własne.

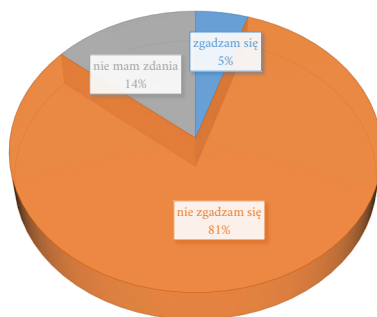
Ponad połowa ankietowanych studentów sprzeciwia się narzucaniu przez władzę publiczną moralności podzielanej przez większość obywateli. Podobny rozkład

odpowiedzi uzyskujemy po analizie każdego kierunku studiów z osobna – różnice są na poziomie od 1 do 3 p.p. Od tego wyniku znacząco odbiegają odpowiedzi studentów kierunków ekonomicznych, gdzie odpowiedzi „nie zgadzam się” udzieliło 61% studentów zarządzania i prawa w biznesie, 72% kierunku prawno-ekonomicznego. W tym zakresie studenci WPiA UAM w większości przejawiają postawy liberalne.

5. Narzucanie moralności wyznania dominującego

Piąte pytanie dotyczyło tego, czy państwo powinno zakazać czynienia rzeczy, które są sprzeczne z moralnością wyznania dominującego.

Wykres 6. Stosunek studentów WPiA UAM do zakazania przez władzę publiczną rzeczy sprzecznych z moralnością wyznania dominującego

Źródło: opracowanie własne.

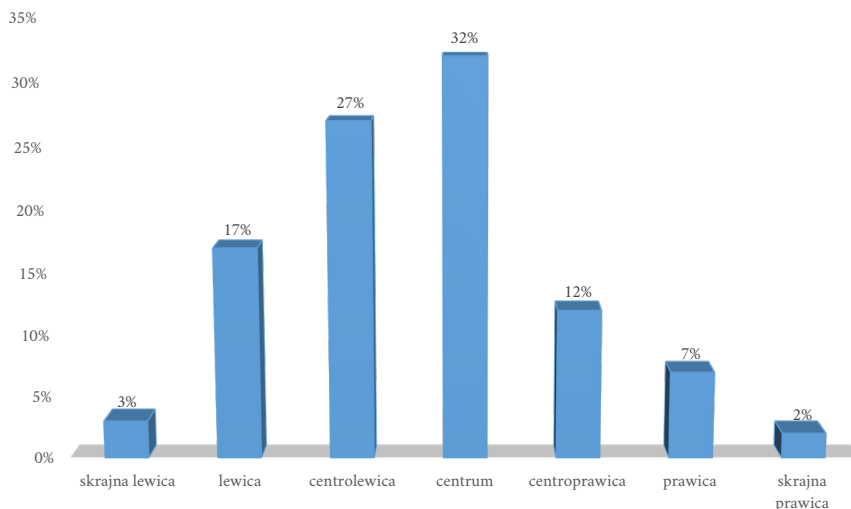
W tym przypadku 4/5 ankietowanych sprzeciwiło się zakazywaniu rzeczy sprzecznych z moralnością wyznania dominującego. I tym w przypadku studenci kierunków ekonomicznych częściej zaznaczali odpowiedź „nie zgadzam się”, w tym 89% studentów zarządzania i prawa w biznesie, 93% kierunku prawno-ekonomicznego.

6. Poglądy polityczne

W szóstym pytaniu ankietowani zostali poproszeni o określenie swoich poglądów politycznych.

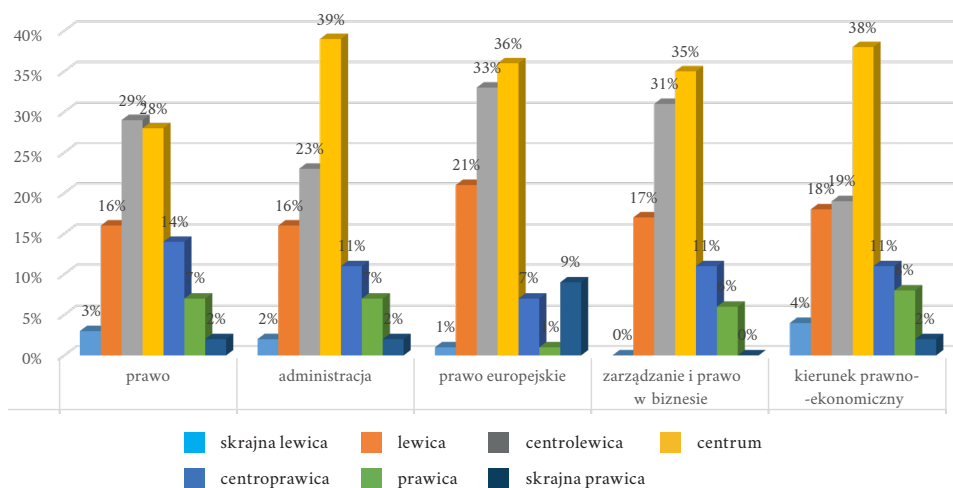
W ogólnej populacji studentów WPiA UAM dominują poglądy na lewo od centrum. Na każdym kierunku poza prawem największy odsetek badanych określa swoje poglądy jako centrowe. Na kierunku prawo przewaga poglądów centrolewicowych była nieznacznie wyższa nad poglądami centrowymi, tj. o 1 p.p. Stosunkowo niewielki odsetek reprezentują studenci o poglądach prawicowych.

Wykres 7. Deklarowane poglądy polityczne studentów

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 8. Deklarowane poglądy polityczne przez studentów poszczególnych kierunków

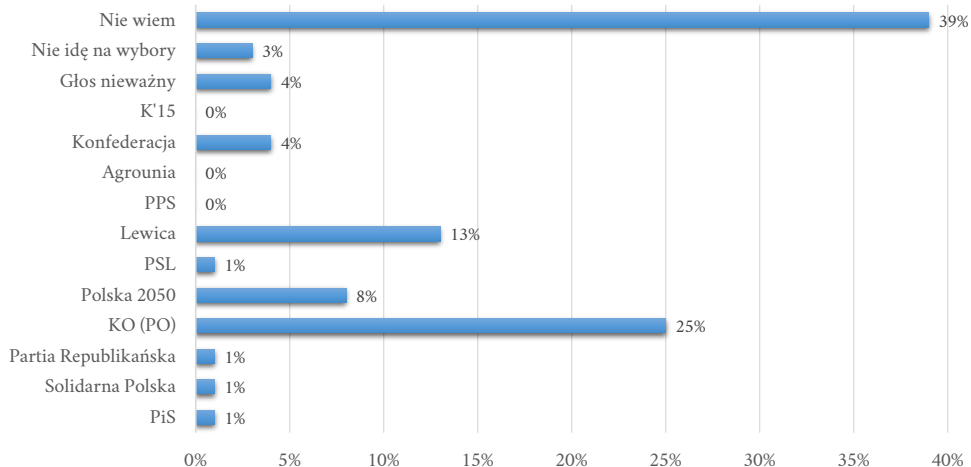

Źródło: opracowanie własne.

7. Poparcie partii politycznych

Ostatnie pytanie dotyczyło deklarowanego poparcia partii politycznych w zbliżających się wyborach do Sejmu i Senatu.

Wykres 9. Deklarowane poparcie partii politycznych przez studentów WPiA UAM w zbliżających się wyborach do Sejmu i Senatu

Źródło: opracowanie własne.

Większość ankietowanych nie potrafiła powiedzieć, na kogo zgłoszą w wyborach do Sejmu i Senatu w 2023 r. W grupie niezdecydowanych dominują osoby, które we wcześniejszym pytaniu określiły swoje poglądy jako centrowe, a w drugiej kolejności centrolewicowe. Poparcie studentów dla KO (PO) oraz Polska 2050 odpowiada ogólnym sondażom przeprowadzonym w tym samym czasie⁸. Studenci wykazują wyższe poparcie dla Lewicy niż reszta społeczeństwa i nieznacznie niższe poparcie dla Konfederacji⁹. Poparcie dla Zjednoczonej Prawicy, czyli PiS i Solidarnej Polski, łącznie wyniosło mniej niż 1%. Można się zatem spodziewać, że gdyby o składzie Sejmu i Senatu decydowali studenci WPiA UAM, znalazłyby się w nich 3–4 ugrupowania, tj.: KO (PO), Polska 2050, Lewica i ew. Konfederacja, o ile przekroczyłyby próg wyborczy.

Zastanawiający jest prawie całkowity brak poparcia dla ugrupowania rządzącego. Poznań od lat stanowi w powszechnym przekonaniu „bastion” KO (PO), jednak studenci pochodzący z Poznania i gmin ościennych stanowili mniejszość w grupie badawczej. Wyniki badań pozostają w dużej mierze niezgodne z przeprowadzonymi trzy miesiące później badaniami, opublikowanymi w raporcie Adama Kądzieni „Polityczny

⁸ Sondaż IBRiS wybory 22 grudnia 2022 r. – Badanie opinii, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/pis-na-czele-wyborczego-rankingu-drugie-miejsce-nalezy-do-ko,1170.html>; sondaż ESTYMATO wybory 30 grudnia 2022 r. – Badanie opinii, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/pis-na-prowadzeniu-i-szczeg-ulugrupowan-w-sejmie-wedlug-ostatniego-sondazu,1176.html> [dostęp: 23.05.2023].

⁹ Ibidem.

portret młodych Polaków 2023”¹⁰. Trzeba jednak uwzględnić to, że raport dotyczył wszystkich młodych Polaków wieku 18–30 lat, a nie tylko studentów danego wydziału, i obejmował większy zakres tematyczny badania. Niemniej można uznać, że studenci WPiA UAM wykazują częściej postawy lewicowe i liberalne niż reszta społeczeństwa.

Podsumowanie

Przedstawione wyniki badania ankietowego pozwalają na dokonanie syntetycznego przeglądu wniosków. Jak już zauważono, w zakresie wyrażanych postaw wobec prawa między deklarowanymi a postrzeganymi postawami pozostałych studentów istnieje wysoki stopień podobieństwa. Z dużym prawdopodobieństwem można więc przyjąć, że jest to w większości wynikiem perspektywy własnej postawy. Jeśli zaś chodzi o deklarowane postawy, to za niepokojący można uznać odsetek konformizmu. Może to świadczyć o braku przekonania co do własnego stanowiska oraz o podatności na poglądy bardziej wyrazistych jednostek, co może oznaczać również podatność na populizm czy osłabienie stanowczości, jakiej należy oczekiwać od profesjonalnego prawnika.

Niewątpliwie mało budujący jest wynik analizy odpowiedzi na pytanie o postawy prawne w społeczeństwie. Większościowe uznanie, że społeczeństwo w swym działaniu cechuje oportunizm, z pewnością łatwo przypisać stereotypowemu myśleniu o elitarnej pozycji prawników w połączeniu z stereotypem „Polaka-cwaniaka”¹¹. Jest to jednak problem znacznie bardziej złożony i zasługujący na osobne badanie. Tym niemniej należy uznać, iż nie jest to wynik pozwalający na wyciągnięcie pozytywnych wniosków.

Wydaje się za to, że wyniki udzielonych odpowiedzi na pytania dotyczące narzucania zasad moralności oraz moralności danego wyznania przez większość pozwalają stwierdzić, że wśród studentów nie ma zgody na przedstawianie im jako wiążących poglądów większości. Można zatem sądzić, że zasady poszanowania każdego zbioru moralności, wolności wyboru oraz stronięcia od oceny systemów moralnych dominują w podejściu badanych studentów. Przedstawia to zarazem obraz dominacji liberalnych oraz tolerancyjnych poglądów.

Na koniec przedstawianych wyników badania wypada odnieść się do poglądów politycznych i poparcia poszczególnych partii politycznych. Należy jednak zauważyć, że nachodzi tu na siebie kilka zjawisk problemowych. Z jednej strony mamy do czynienia z tymczasowymi, właściwymi dla danych czasów, trendów politycznych,

---

¹⁰ A. Kądziała, *Polityczny portret młodych Polaków 2023*, Warszawa 2023.

¹¹ K. Wysocka, *Indywidualizm kulturowy na przykładzie stereotypowego Polaka i Hiszpana*, „Biznes międzynarodowy w gospodarce globalnej” 2019, nr 38, s. 140.

z drugiej – z geografią polityczną (przestrzenią polityczną)¹². Jest to zatem badanie wymagające dalszych analiz. Można jednak zauważyć, że w odpowiedziach studentów odzwierciedla się zarówno jedno, jak i drugie zjawisko. W zestawieniu bowiem z przytaczanymi wcześniej sondażami poparcie wyrażane przez studentów dla danych partii oraz przychylność wobec poszczególnych poglądów wpisuje się w szerszy trend polityczny. W aspekcie geograficznym z kolei, jakkolwiek wymagałoby to dalszych badań, z ostrożnością można przyjąć, że studenci WPIA UAM przejmują uwarunkowane historycznie tendencje regionu co do podzielanych poglądów¹³.

BIBLIOGRAFIA

- Borucka-Arctowa M., *Świadomość prawna społeczeństwa polskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1980, nr 42, z. 1, s. 153–165.
- Kądziela A., *Polityczny portret młodych Polaków 2023*, Warszawa 2023.
- Klimkiewicz L., Rogala M., *Postawy prawne i poglądy polityczne studentów Wydziału Prawa i Administracji UW*, „Palestra” 1997, nr 7–8, s. 53–62.
- Kowalski M., *Czy Wielkopolska była prawicowa? Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych w Polsce w latach dwudziestych XX wieku*, „Prace i Studia Geograficzne” 2014, t. 54, s. 89–105.
- Kowalski M., *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*, Warszawa 2000.
- Łojko E., *O roli zawodów prawniczych w dzisiejszym społeczeństwie*, „Palestra” 1997, nr 3–4.
- Sondaż ESTYMATOR wybory 30 grudnia 2022 r. – Badanie opinii, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/pis-na-prowadzeniu-i-szesc-ugrupowan-w-sejmie-wedlug-ostatniego-sondazu,1176.html> [dostęp: 23.05.2023].
- Sondaż IBRIŚ wybory 22 grudnia 2022 r. – Badanie opinii, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/pis-na-czele-wyborczego-rankingu-drugie-miejsce-nalezyc-do-ko,1170.html> [dostęp: 23.05.2023].
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995.
- Wronkowska S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2003.
- Wysocka K., *Indywidualizm kulturowy na przykładzie stereotypowego Polaka i Hiszpana*, „Biznes międzynarodowy w gospodarce globalnej” 2019, nr 38, s. 138–148.
- Ziemiński Z., *Próba empirycznego badania świadomości prawnej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1963, nr 25, z. 3, s. 197–221.

---

¹² M. Kowalski, *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*, Warszawa 2000, s. 7.

¹³ Wyniki badań na WPIA UAM wskazują, że dominują poglądy liberalne, w większości centrowe oraz centrolewicowe, które z wbrew „endeckiemu” stereotypowi (z niewielkimi zmianami) utrzymują się na terenie Wielkopolski nieprzerwanie od końca lat 20. XX w. Zob. M. Kowalski, *Czy Wielkopolska była prawicowa? Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych w Polsce w latach dwudziestych XX wieku*, „Prace i Studia Geograficzne” 2014, t. 54, s. 98 i 103.

ATTITUDES TOWARDS THE LAW AND POLITICAL VIEWS
OF STUDENTS OF THE FACULTY OF LAW AND ADMINISTRATION
OF ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ

Abstract

This text is a report on a survey conducted on a group of students of the Faculty of Law and Administration of Adam Mickiewicz University in Poznan in December 2022. The authors wanted to obtain answers to questions concerning attitudes towards the law and political views of students of the Faculty of Law and Administration of Adam Mickiewicz University in Poznań. The research used an anonymous, single-choice, audiotaped, supervised survey questionnaire with closed questions.

Key words: attitudes towards law, political views, law students, elections, young voters